

برنامه راهبردی برای تجدید ساختار بانک صنعت و معدن

جناب آقای دکتر احمد عزیزی

مدیر عامل بانک صنعت و معدن

«مقدمه»

اگرچه ترمیم و بازسازی خرابی‌های ناشی از جنگ دوم جهانی بهانه‌ای برای تأسیس اولین بانک توسعه در جهان بود، اما رواج و گسترش نهادها و سازمان‌های مختلف مالی - توسعه‌ای که شمار آنها از بدو فعالیت اولین بانک توسعه تاکنون به بیش از پانصد نهاد و مؤسسه و بانک بالغ می‌گردد، عمدتاً به دلیل ماهیت کارکردی این نهادها در رفع نواقص ساز و کار بازار بوده است.

به دیگر سخن مبانی نظری وجود بانک‌ها و نهادهای توسعه مبتنی بر تجربه شکست قواعد اقتصاد بازار در برخی از زمینه‌هاست. برخی از محورهای این شکست و ضرورت وجود بانک‌های توسعه‌ای را می‌توان به صورت ذیل شرح داد:

۱- شفاف نبودن بازار و فقدان اطلاع‌رسانی صنعتی، به گونه‌ای که ساز و کار بازار ضرورتاً قادر به اولویت‌بندی و هدایت سرمایه‌های صنعتی به سمت فعالیت‌های پربازده نیست.

۲- توزیع نامتوازن امکانات زیربنایی بین منطقه‌ای که نهایتاً منجر به توزیع نامتوازن سرمایه‌گذاری صنعتی در مناطق مختلف یک کشور می‌گردد.

۳- ریسک‌گریزی سرمایه‌گذاران خصوصی از سرمایه‌گذاری در صنایع بزرگ و مادر با بازده پایین.

۴- ریسک‌گریزی سرمایه‌گذاران خصوصی از کاربرد فن‌آوری‌های جدید یا بازارهای ناشناخته محصول.

۵- پدیده کالاهای عمومی Public goods و آثار خارجی Externalities

۶- تناقض منافع اجتماعی و فردی.

سایر دلایل را می‌توان در عدم وجود کارآفرینان و بخش صنعتی فعال و ضعف بازار متشکل سرمایه

خلاصه نمود.

مواردی که در بالا ذکر شد منجر به عدم تخصیص بهینه و متوازن سرمایه بین بخش‌های مختلف اقتصادی خصوصاً آن دسته از فعالیت‌هایی می‌گردد که به علت نرخ بازدهی پائین‌تر نسبت به سایر بخش‌ها در جذب سرمایه با مشکلات ساختاری مواجه می‌باشند. مبنای اولیه ایجاد بانک‌های توسعه‌ای به شرح فوق ذکر شد اما تجارب موجود نشان می‌دهد که بانک‌های توسعه متناسب با درجه توسعه یافتگی کشورها، نه تنها حوزه‌های فعالیت توسعه‌ای خود، بلکه شیوه‌ها و ابزارهای تجهیز منابع و نیز درجه اتکاء خود به منابع دولتی را تغییر می‌دهند.

به نظر می‌رسد که بدون توجه به تعریف دقیق از بانک‌های توسعه‌ای، شناخت جایگاه واقعی آنها در نظام اقتصادی و بانکی کشور امکان‌پذیر نگردد.

بانک‌ها و شرکت‌های تأمین مالی توسعه‌ای اصولاً مؤسساتی هستند که وجوه میان مدت و بلندمدت را با شرایطی نسبتاً مناسب از داخل و خارج کشورها تجهیز می‌نمایند و با پیشگامی در یافتن طرح‌های مناسب و تأمین مالی آنها همراه با ارائه مشاوره‌های مدیریتی، فنی، اقتصادی، مالی، حقوقی، سازمانی و غیره عمدتاً به بخش خصوصی برای اجرای طرح‌هایی که براساس اهداف برنامه‌های توسعه‌ای کشورها تعیین شده، تخصیص می‌دهند و سرمایه‌گذاران خصوصی را به سرمایه‌گذاری‌های ناشناخته، دیربازده، پرهزینه و نسبتاً پرخطر تشویق می‌نمایند. بنابراین مؤسسات مذکور نقش واسطه را در تسریع دستیابی به اهداف برنامه‌های توسعه اقتصادی کشورها ایفا می‌نمایند.

به‌طور کلی می‌توان اهداف و وظایف عمده مؤسسات مالی توسعه‌ای را به شرح زیر بیان داشت: مؤسسات مالی توسعه‌ای با هدف اصلی تسهیل و تسریع روند توسعه اقتصادی در کشورهای در حال توسعه تأسیس می‌یابند و بنابراین نقش واسطه را در این زمینه ایفا می‌کنند.

این مؤسسات به‌طور کلی انجام دو دسته وظایف را برعهده دارند:

الف - وظایف مالی

ب - وظایف غیرمالی

الف - وظایف مالی

این وظایف عمدتاً دلالت بر نقش واسطه‌گری مالی این مؤسسات یعنی تجهیز و تخصیص وجوه دارد.

ب - وظایف غیرمالی

منظور از این دسته وظایف، کلیه اموری است که مؤسسات مالی توسعه‌ای عمدتاً به منظور تشویق، تقویت و توسعه بخش خصوصی انجام می‌دهند.

از آنجاکه بنابر دلایل متعدد اقتصادی - اجتماعی و تاریخی، بخش خصوصی در کشورهای در حال

توسعه، در شروع روند توسعه اقتصادی، ضعیف و نیروهای بازار در تخصیص منابع، ناتوان هستند، مؤسسات مالی توسعه‌ای از جمله نهادهایی هستند که با انجام یک سلسله کارکردها که وظایف توسعه‌ای خوانده می‌شوند، می‌کوشند ویژگی‌های کارآفرینی را در بخش خصوصی تقویت نمایند و سبب افزایش سهم فعالیت این بخش در عرصه اقتصاد، در راستای اهداف توسعه اقتصادی کشورها شوند.

اگرچه وظایف توسعه‌ای مؤسسات مذکور در برخی موارد، از وظایف مالی آنها جدا نیست، ولی به لحاظ اهمیت فراوان آنها، به عنوان وظایفی جداگانه مورد نظر قرار می‌گیرند. مهمترین وظایف توسعه‌ای را می‌توان به شرح زیر برشمرد.

- ۱- ارزیابی طرح‌های سرمایه‌گذاران و کوشش برای تصحیح آنها توسط کارشناسان بانک‌های توسعه‌ای از جنبه‌های اقتصادی، فنی، مدیریتی، مالی و حقوقی.
- ۲- نظارت بر اجرای درست طرح‌هایی که به آنها وام پرداخته شده است.
- ۳- یافتن طرح‌های مناسب برای سرمایه‌گذاران بالقوه یا پیدا کردن سرمایه‌گذاران مناسب برای طرح‌های پیشنهادی.
- ۴- ارائه خدمات مشاوره مدیریتی، اقتصادی، فنی، مالی، حقوقی و غیره به مجریان طرح‌ها یا واحدهای در حال فعالیت.
- ۵- کمک به شکل‌گیری هسته‌های تحقیق و توسعه (R&D) در شرکت‌ها، انتقال تکنولوژی و توسعه فن‌آوری.
- ۶- ارائه خدمات آموزشی به شرکت‌ها، سازمان‌ها و مؤسسات مرتبط با سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی در زمینه ارزیابی طرح‌ها، نظارت بر اجرای طرح‌ها، مدیریت، کاربرد فن‌آوری و غیره.
- ۷- انجام پژوهش‌های اقتصادی، مالی و فنی در زمینه‌های مرتبط با وظایف و فعالیت‌های مؤسسات مالی توسعه‌ای.
- ۸- کمک به ایجاد یا تقویت نهادهای مورد نیاز برای فعالیت بیشتر و توسعه بخش خصوصی مانند بازار بورس اوراق بهادار، سایر نهادهای بازار سرمایه، مؤسسات بیمه، مؤسسات حسابداری و حسابرسی، شرکت‌های خدمات مدیریت، شرکت‌های مهندسی مشاور، شرکت‌های طراحی مهندسی، مؤسسات آموزشی رسمی در زمینه‌های مرتبط، اتحادیه‌ها، سندیکاها، تعاونی‌ها، انجمن‌ها و دیگر تشکلهای صنفی بخش خصوصی، (نهادهای مدنی - اقتصادی).
- ۹- مشارکت در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاریهای توسعه ملی و منطقه‌ای.
- ۱۰- اجرای برخی از طرح‌های توسعه‌ای به طور مستقل یا با مشارکت بخش خصوصی به منظور تشویق بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در طرح‌های ناشناخته یا پر مخاطره.
- ۱۱- حمایت از گسترش مالکیت سهام از طریق تبدیل شرکت‌های تحت مالکیت خود به

شرکت‌های سهامی و عرضه سهام آنها به عموم یا تشویق بخش خصوصی در تشکیل شرکت‌های سهامی عام به منظور گسترش بازار سرمایه.

۱۲- تشویق به سرمایه‌گذاری در مناطق محروم.

۱۳- هدایت سرمایه‌گذاران به سوی صادرات.

۱۴- کمک به توزیع متعادل تر درآمد.

۱۵- تجهیز منابع ارزی و جلب سرمایه‌گذاری خارجی.

۱۶- و غیره.

- چون هدف "وظایف توسعه‌ای"، تقویت ویژگی‌های کارآفرینی و توسعه بخش خصوصی است، "وظایف کارآفرینانه" یا "وظایف تشویقی" نیز خوانده می‌شوند. برخلاف تصور رایج که ورود بانک توسعه‌ای را به اجرای طرح‌ها (مستقلاً یا با مشارکت بخش خصوصی) نفی می‌نماید، وظایف تشویقی زنجیره‌ای از فعالیت‌ها و اقداماتی است که در مورد استثنائی، کارفرمایی یکی از حلقه‌های آن را تشکیل می‌دهد. البته حتی در این حالت نیز چون هدف بانک‌های توسعه‌ای، توسعه بخش خصوصی است، آنها در اولین فرصت معمولاً ادامه اجراء یا بهره‌برداری از طرح‌ها را به بخش خصوصی وامی‌گذارند و خود را از درگیری بیشتر با اجرای طرح‌ها یا حفظ واحدهای به بهره‌برداری رسیده رها می‌کنند. علاوه بر این، بانک‌های توسعه‌ای می‌کوشند نیروی انسانی و توان مالی خود را از مدیریت بنگاه‌ها و درگیری‌های اجرایی رها سازند تا امکان بهره‌گیری آنها در سایر فعالیت‌های تشویقی و توسعه‌ای فراهم آید.

- تقسیم‌بندی وظایف بانک‌داری توسعه‌ای، کلید تبیین برخی از وجوه افتراق آن با فعالیت‌های بانک‌داری عادی است. از آنجا که دغدغه اصلی بانک‌داری توسعه‌ای، توسعه اقتصادی است بنابراین انجام "وظایف توسعه‌ای" مختص این‌گونه بانک‌داری است.

- به‌طور مثال ارزیابی طرح‌ها توسعه بانک‌های توسعه‌ای، فرآیندی است که طی آن وضعیت آینده طرح‌ها از دیدگاه‌های اقتصادی - فنی پیش‌بینی و ارزیابی می‌شود و از میان آنها، طرح‌هایی که از دیدگاه‌های یاد شده موجه هستند، انتخاب می‌شوند. هدف ارزیابی طرح‌ها از نظر بانک‌های توسعه‌ای از یک طرف به حداقل رساندن مخاطرات سرمایه‌گذاری و از طرف دیگر انتخاب طرح‌هایی است که در راستای اولویت‌های تعیین شده قرار دارند.

- ارزیابی طرح‌ها توسط بانک‌های توسعه‌ای فرآیندی پویاست، به این مفهوم که برخلاف بانک‌های غیر توسعه‌ای، در صورت مواجهه با طرحی غیر موجه، آن را رد نمی‌کنند، بلکه می‌کوشند تا حد امکان به رفع اشکالات یا تصحیح عیوب آن بپردازد. به‌طور مثال اگر ظرفیت طرح اقتصادی یا مکان طرح، مناسب نیست، راه‌های اصلاح ظرفیت یا مکان‌های مناسب اجرای طرح را به سرمایه‌گذاران توصیه می‌کنند.

- نقش پویای بانک‌های توسعه‌ای، با تصمیم‌گیری در مورد اعطای وام ختم نمی‌شود بلکه ارتباطات سازنده و مفید آنها با سرمایه‌گذاران ادامه می‌یابد. بانک‌های توسعه‌ای به منظور اجرای صحیح طرح‌ها و حصول اطمینان از برگشت تسهیلات اعطائی و حفظ منافع سرمایه‌گذاران، با آگاهی از ابعاد گوناگون طرح، مقایسه پیش‌بینی‌ها با واقعیات و بررسی علل بروز مغایرت‌های احتمالی، پیشنهادهای لازم را به مجریان ارائه می‌دهند. این مرحله که نظارت بر اجرای طرح است با نکته‌بینی در وضعیت مدیریتی، مالی، حسابداری و حسابرسی، بودجه‌بندی و بازاریابی شرکت‌ها همراه است. فرآیند نظارت تا خاتمه تعهدات مالی شرکت وام‌گیرنده ادامه می‌یابد.

- وظایف توسعه‌ای معطوف به تقویت ویژگی‌های کارآفرینی است. کارآفرینی صنعتی فردی است که علاوه بر ویژگی‌های خطرپذیری، مدیریت قوی و قدرت سازماندهی تولید، دارای قدرت خلاقیت، نوآوری، ابداع و اختراع است. در واقع کارآفرین صنعتی عامل انسانی تشکیل هسته‌های تحقیق و توسعه در شرکت‌های به منظور نوآوری در فن آوری است. یکی از مهمترین وظایف بانک‌های توسعه‌ای کمک به پیدایش کارآفرینان صنعتی به منظور ارتقاء فن آوری‌ها است که به شکل‌گیری فن آوری در ونزا می‌انجامد.

- کمک به ایجاد یا تقویت بازار سرمایه شامل نهادسازی، ابزار سازی و منجمله از طریق پذیره‌نویسی یا خرید سهام شرکت‌ها و تسهیل ایجاد شرکت‌های سهامی و مشارکت در تدوین قوانین و مقررات لازم برای اداره آنها، کمک به ایجاد مؤسسات مالی و مدیریت مؤثر در تسهیل فعالیت‌های بخش خصوصی نیز از جمله وظایف مهم بانک‌های توسعه‌ای در ایجاد بسترهای مناسب برای فعالیت بخش خصوصی به شمار می‌آیند.

- بانک‌های توسعه‌ای در ضمن فعالیت‌های خود و ارتباطات گسترده با مسائل شرکت‌ها در بخش خصوصی، اطلاعات ارزشمندی در سطح خرد اقتصادی به دست می‌آورند که برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان مملکتی که معمولاً از مسائل اجرایی اقتصادی به دور هستند، می‌تواند بسیار مفید و سازنده باشد. از این رو و در برخی کشورها، کارشناسان و مسؤولان بانک‌های توسعه‌ای معمولاً در برنامه‌ریزی‌های ملی و منطقه‌ای شرکت می‌جویند و موجبات نگرش واقعی به مشکلات موجود در این برنامه‌ها را فراهم می‌آورند.

- از این گذشته بانک‌های توسعه‌ای به سبب ارتباطات تنگاتنگ با بخش خصوصی، مرجع مناسب برای انتقال اهداف و سیاست‌های توسعه‌ای دولت به بخش خصوصی به شمار می‌آیند.

- یکی از موانع جدی بر سر راه شکل‌گیری بخش خصوصی مولد در کشورهای در حال توسعه، بالا بودن هزینه مبادله یا هزینه معاملاتی است. هزینه مبادله مجموع عواملی است که موجب مخاطرات برای سرمایه‌گذاری‌هاست. ضعف حقوق مالکیت و کمبود یا مخدوش بودن اطلاعات لازم برای سرمایه‌گذاری‌ها، اختلال در اجرای مقرراتی که به نوعی به فعالیت‌های اقتصادی ارتباط می‌یابند از

جمله عوامل افزایش خطر و در نتیجه افزایش هزینه سرمایه گذاری های تولیدی در کشورهای در حال توسعه محسوب می شود. این مسئله یکی از موانع بسیار عمده بر سر راه شکل گیری بخش خصوصی مولد و گرایش بیشتر این بخش به سرمایه گذاری در فعالیت های غیر مولد به شمار می آید.

- نقش مهمی که بانک های توسعه ای می توانند در کاهش هزینه مبادله داشته باشند، تمرکز و ارتقاء اطلاعات ضروری برای سرمایه گذاری ها است که از طریق ارزیابی طرح های سرمایه گذاران، طرح یابی مناسب برای آنان، یافتن سرمایه گذاران مناسب برای طرح های موجه و به طور کلی ایجاد یک بانک اطلاعاتی از طرح های موجه برای کلیه سرمایه گذاران تحقق می یابد.

- از طرف دیگر همان طور که گفته شد بانک های توسعه ای با راهنمائی های واقع بینانه خود که متکی بر تجارب غنی آنها در مورد فعالیت های بخش خصوصی است، امکان انتقال اثرات اجرای سیاست های کلان اقتصادی را به برنامه ریزان و سیاستگذاران اقتصادی فراهم می نمایند و در عقلایی شدن سیاست ها و برنامه ها و حتی قوانین مرتبط با فعالیت های اقتصادی که سبب کاهش هزینه مبادله می گردد، نقش سازنده ای ایفا می کنند.

- وجه افتراق دیگر بانکداری توسعه ای با بانکداری عادی آن است که در بانکداری توسعه ای، برخلاف بانکداری عادی، سودآوری، تنها هدف نیست.

- بانک های توسعه ای در انجام رسالت توسعه ای خود با فعالیت های اقتصادی مانند صنعت و معدن، کشاورزی، ساختمان و امکانات زیربنایی سروکار دارند که معمولاً در مراحل اولیه روند توسعه اقتصادی از بازدهی سرمایه گذاری کمتری نسبت به فعالیت های تجاری و بورس بازی زمین و مستغلات برخوردارند. از این گذشته دوره بازدهی سرمایه گذاری در فعالیت های تولیدی طولانی تر است. از همه مهمتر معمولاً امنیت سرمایه گذاری در حوزه فعالیت های مذکور در کشورهای در حال توسعه، حداقل در مراحل اولیه روند توسعه اقتصادی به مراتب کمتر از فعالیت های دیگر است.

- مجموع علل و عوامل یاد شده، خطر سرمایه گذاری را در فعالیت های مزبور افزایش می دهد. از این رو بانکداری توسعه ای برای ترغیب بخش خصوصی به سرمایه گذاری در فعالیت های یاد شده، ناگزیر از تجهیز و تخصیص وجوه بلندمدت و ارزان تر نسبت به بانکداری عادی است.

به طور کلی می توان سه نقش را برای بانکداری توسعه ای قائل شد:

الف - نقش واسطه ای.

ب - نقش های ستادی.

ج - نقش های اجرایی.

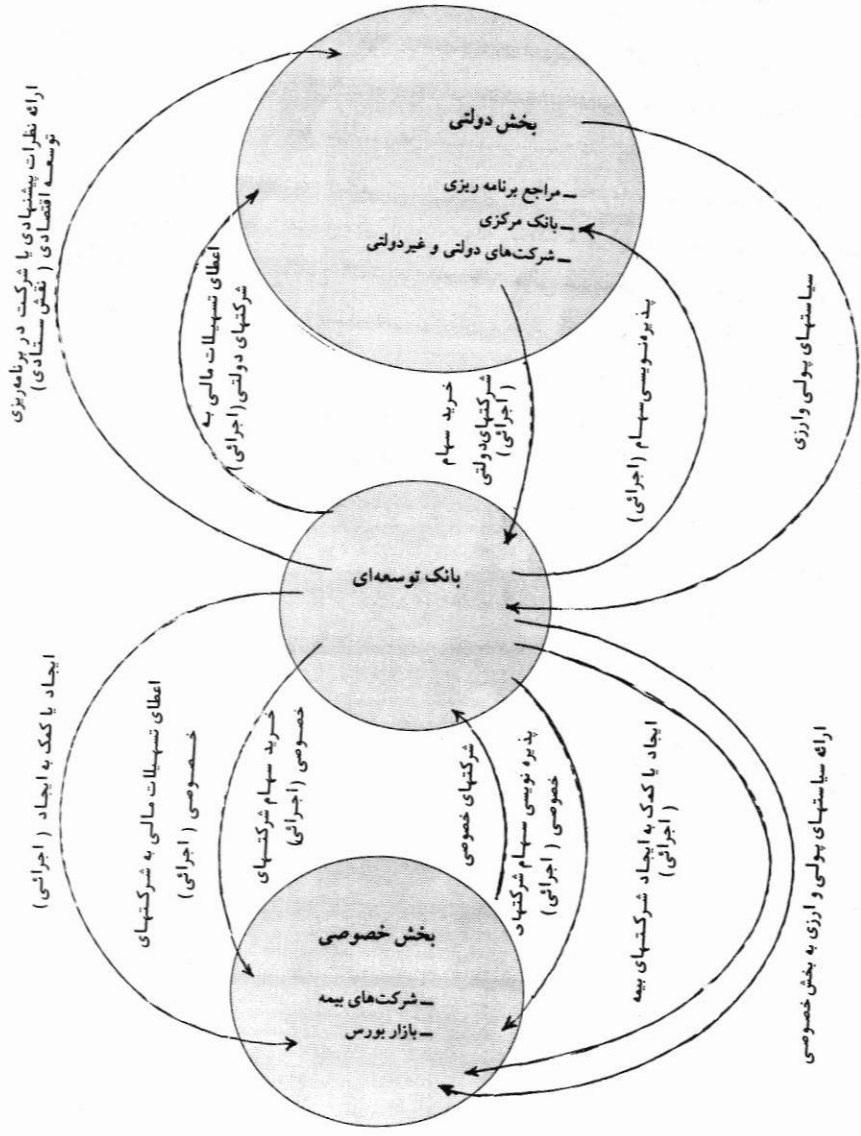
نمودارهای شماره ۴-۱ وظایف متعدد بانک های توسعه ای مطلوب را در اقتصاد کشور نشان

می دهد.

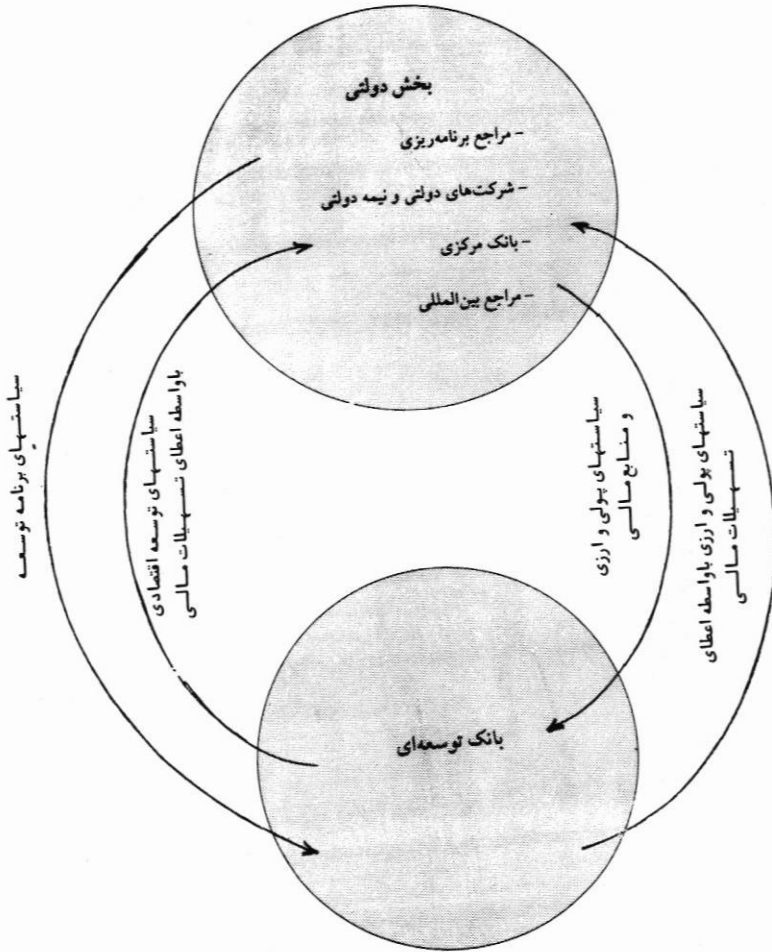
با توجه به نقش بانک‌های توسعه‌ای، این بانک‌ها در کشورهای مختلف در ۵۰ سال اخیر از حمایت‌های دولت و منابع مالی اتکالی برخوردار بوده‌اند ولی در تحولات پولی و مالی دهه اخیر و تغییر سیاست‌های پولی، مالی و اقتصادی دولت‌ها، به شدت آسیب‌پذیر گشته‌اند و این مشکلات در مورد بانک‌های توسعه‌ای دولتی نمایان گشته است. این بانک‌ها براساس اتکاء و وابستگی به دولت‌ها و عدم استقلال در تصمیم‌گیری‌ها تابع سیاست‌ها گشته و مرتکب خطا شده‌اند، به سود آوری فعالیت‌های خود بی‌توجه یا کم‌توجه بوده‌اند، امکان جذب نیروی انسانی مجرب را نداشته‌اند، به علت عدم وجود بازارهای مالی فعال در تأمین منابع مالی از بازار موفق نبوده‌اند و با ورود بانک‌های تجاری به حوزه سرمایه‌گذاری و وام‌دهی به صنایع، گسترش مؤسسات مالی غیربانکی خصوصی، افزایش رقابت در دستیابی به منابع مالی، افزایش ریسک سرمایه‌گذاری‌ها در اثر تغییرات و تحولات سریع، در تجهیز منابع مالی از منابع بازار موفق نبوده‌اند. این سرنوشت گریبان‌گیر بانک صنعت و معدن به عنوان تنها بانک توسعه‌ای در بخش صنعت و معدن در کشور نیز گردیده است.

در شرایط ایده‌آل بانک توسعه‌ای با حمایت دولت تشکیل و رشد می‌نماید، در رشد و توسعه اقتصاد ملی و اجرای برنامه‌های توسعه ملی و توسعه بازار سرمایه نقش اساسی ایفا می‌کند. نهایتاً با بلوغ بازار سرمایه این مؤسسات را خود تکثیر کرده و در صورت موفقیت در رقابت از اجزاء بسیار مهم بازار سرمایه رقابتی و کارآ خواهند بود. در این مرحله مالکیت و مدیریت این مؤسسات کاملاً خصوصی است.

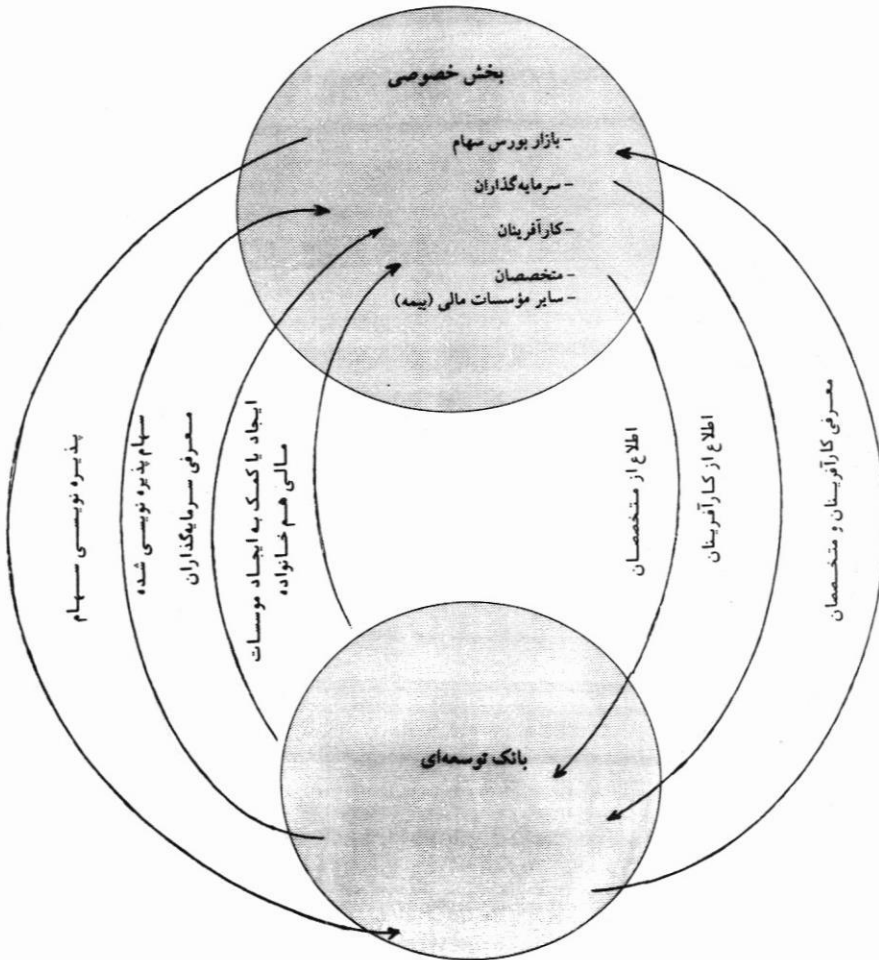
پیوست شماره (۱)
نمودار نقش‌های اجرایی و ستادی بانک‌های توسعه‌ای

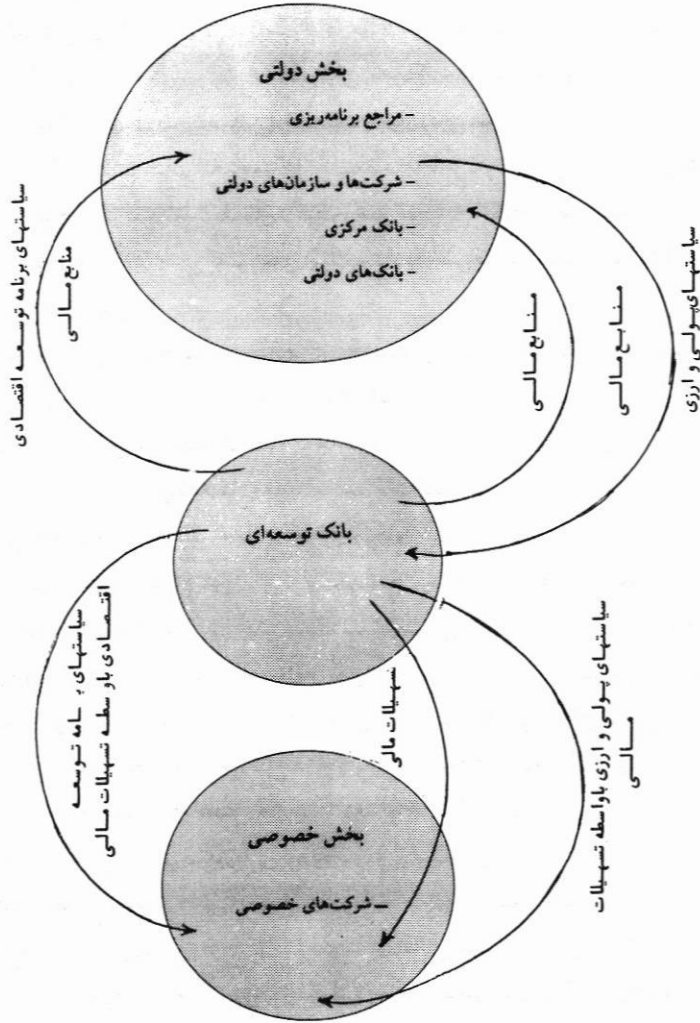
پیوست شماره (۲)
نمودار نقش‌های واسطه‌ای بانک‌های توسعه‌ای درون کشور و خارج از کشور

پیوست شماره (۳)
نمودار نقش‌های واسطه‌ای بانک‌های توسعه درون بخش خصوصی

نمودار نقش‌های واسطه‌ای بانک‌های توسعه‌ای بین بخش دولتی و بخش خصوصی

بانک‌های توسعه‌ای ایران

توسعه فرآیندی بحرانی است که خود به خود اتفاق نمی‌افتد. دخالت مؤثر، علمی، حرفه‌ای و سنجیده دولت‌ها را می‌طلبد. چنین دخالتی از طریق نهادها و فرآیندهای مناسب امکان‌پذیر است. به عنوان یکی از اصلی‌ترین نهادها و ابزارها، می‌توان از بانک‌داری توسعه‌ای نام برد که دربرگیرنده فرآیندهای متحول، انعطاف‌پذیر، متغیر و متناسب با نیاز زمان است.

نیاز به این ابزار در کشورهایایی که در مراحل اولیه توسعه قرار دارند بیش از سایر کشورهاست. چرا که ساز و کارهای موجود در بازارشان، همانند کشور ما، توانایی انجام همه وظایف تدوین شده در برنامه‌های توسعه را ندارند. حتی کشورهای توسعه یافته نیز خود را یک‌سره از کارکردهای اولیه بانک‌داری توسعه‌ی نیاز نمی‌بینند.

متأسفانه در کشور ما، تخصیص منابع، اعم از مالی و غیر مالی، همراه با رشد سازمان‌های غیررسمی، براساس آشنایی و نزدیکی به محورهای قدرت، برخوردهای غیرعلمی و غیرحرفه‌ای، رشد گرایش‌های دولتی ناکارآمد، انجام گرفته و توجه به نهادها، فرآیندها و ابزارهای توسعه دچار غفلت طولانی و عمیق شده است. از نهادهای مورد غفلت، بانک‌های توسعه‌ای هستند. قابل تذکر است که بحران کنونی اقتصاد ایران به طور عامل و بحران سرمایه‌گذاری و کمبود نقدینگی در فعالیت‌های صنعتی و معدنی به‌طور خاص، پیش از آن‌که بیانگر عدم دستیابی به منابع مالی بانکی یا عدم همکاری بانک‌ها در اعطای تسهیلات باشد، بیانگر مشکلات ساختاری است که بدون یک نظام برنامه‌ریزی علمی قابل حل نخواهد بود. در این نظام برنامه‌ریزی، الویت اصلی باید بر تخصیص بهینه منابع سرمایه بین بخش‌های تولیدی استوار گردد که لازمه آن ارائه خدمات توسعه‌ای دقیق و کارشناسی در ارزیابی‌های فنی-مالی و اقتصادی هر طرح در چهارچوب برنامه‌های توسعه اقتصادی ملی است ولی عدم توجه به تنها بانک توسعه‌ای در بخش صنعت و معدن، نقش این بانک را به صفر نزدیک نموده است. برای توضیح بیشتر، ذکر برخی متغیرهای عمده ضروری است. متوسط تسهیلات پرداختی (بانک‌های تشکیل دهنده بانک صنعت و معدن) نسبت به سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و معدن از ۴۲٪ در دوره قبل از انقلاب، به ۷٪ پس از پیروزی انقلاب رسیده است. این نسبت در سال ۱۳۷۳ به ۰/۹ درصد بالغ گردیده است و محاسبه آن به سبب عدم دسترسی به آمار رسمی سرمایه‌گذاری صنعتی در سال‌های پس از ۱۳۷۳ مقدور نیست. سهم منابع بلندمدت از کل منابع بانک توسعه صنعتی و معدنی ایران در سال ۱۳۵۶ برابر ۷۹٪ بود، درحالی‌که نسبت مزبور برای بانک صنعت و معدن در حال حاضر نزدیک صفر است. شمار طرح‌های سرمایه‌گذاری و شرکت‌های مشترک (سرمایه‌گذاری خارجی) تأسیس شده با مشارکت بانک توسعه صنعتی و معدنی ایران تا پایان سال ۱۳۵۵، ۶۷ مورد بوده که بالغ بر ۱۱٪ درصد کل سرمایه‌گذاری انجام شده توسط بانک در این شرکت‌ها بوده است، درحالی‌که بانک صنعت و معدن از انجام چنین عملیاتی پس از پیروزی انقلاب طبق اساسنامه منع شده است.

متوسط رشد تولید ناخالص داخلی، در زمانی که بانک‌های توسعه‌ای فعال بوده‌اند (سال‌های ۱۳۴۶ تا ۱۳۵۶) سالانه، به‌طور متوسط ۱۰/۶ درصد بوده است. در حالی که در دوره رکود نسبی فعالیت بانک (۱۳۵۷ تا ۱۳۶۷) رشد تولید ناخالص داخلی، به‌طور متوسط، سالانه ۲ درصد بوده است که با در نظر گرفتن رشد جمعیت، در حقیقت نشان دهنده منفی بودن رشد واقعی تولید سرانه داخلی است. چنانچه دغدغه‌های عظیم اقتصادی (از قبیل: بی‌کاری، تورم، سطح نازل پس‌انداز و سرمایه‌گذاری، کاهش قیمت نفت، کاهش مستمر بهر هوری طی دو دهه اخیر، ضعف کارآفرینی، توسعه نیافتگی بخش خصوصی، گستردگی حوزه تصدی دولت و عقب‌ماندگی فنی و تکنولوژیک) را در کنار روندهای اقتصاد جهانی (از قبیل: رشد مستمر اقتصادهای توسعه یافته و در حال توسعه، جهانی شدن Globalisation، انقلاب انفورماتیک و ورود به عصر فراصنعتی) بگذاریم شاید بتوان نتیجه گرفت که یکی از دلایل مهم وضعیت اقتصادی موجود، سهل‌انگاری در بهره‌گیری از نهادهای توسعه‌ای، منجمله بانک صنعت و معدن، بوده است.

بانک صنعت و معدن، به عنوان بانکی تخصصی - توسعه‌ای، به صورت بالقوه واجد صفات برجسته‌ای است که در جریان تحول نهادها و فرآیندها برای غلبه بر مشکلات اقتصادی و بهره‌گیری از توان‌مندی‌های بالقوه کشور، می‌تواند نقشی اساسی ایفا نماید. کشورمان نیاز به برخورد علمی، حرفه‌ای و انضباط در استفاده از منابع، نهادسازی و فرآیندسازی دارد. بانک‌داری توسعه با تأکید بر سرمایه‌گذاری از طریق تشویق و ترویج بخش خصوصی و توسعه کارآفرینی، ارزیابی طرح در چهارچوب بودجه‌بندی سرمایه‌ای (نظریه سرمایه‌گذاران مدرن)، نظارت بر اجرای طرح‌ها، مدیریت منابع، مدیریت ریسک (در چهارچوب مهندسی مالی و مدیریت ترازنامه)، گسترش بازار سرمایه، انتقال تکنولوژی، ارائه خدمات مشاوره‌ای (درامر خصوصی‌سازی، مشاوره مدیریت و سیستم) و نوآوری، می‌تواند ابزاری اساسی در خدمت سیاست‌های برنامه‌های توسعه کشور باشد.

با در نظر گرفتن جوانب و جهات فوق، از خردادماه سال ۱۳۷۷ که مهم‌ترین مأموریت بانک مطالعه و تدوین برنامه راهبردی بوده است که با همکاری تعداد قابل توجهی از مدیران ارشد، میانی و کارشناسان بانک، پس از هفت ماه، آماده شده است.

ادعایمی‌شود که این تلاش خالی از ایراد است ولی کوشش در جهت اجرای این برنامه سبب خواهد شد تا فرصت‌ها از دست نرود که در غیر این صورت با تشدید روند بحران، سرنوشتی جز تعمیق فقر و مواجهه با نتایج وحشتناک آن نخواهیم داشت. رها کردن بانک در وضعیت موجود موجب اتلاف منابع مالی و از دست رفتن فرصت‌ها خواهد شد. لذا امید است با حسن نظر مسئولین محترم و مراجع ذی‌ربط، شرایطی فراهم شود که این بانک بتواند وظیفه خود را در این برهه از زمان برای خروج اقتصاد ملی از رکود و مشارکت در فرآیند اصلاح و استقرار نظام اقتصادی کارآمد ایفا نماید.

خوشبختانه مجمع عمومی بانک صنعت و معدن در جلسه مورخ ۱۳۷۸/۰۲/۲۷ خود، که برای بحث و بررسی برنامه راهبردی بانک تشکیل شد، کلیات این برنامه و تحقق‌گزینه بانک توسعه‌ای را

تصویب نمود. در تاریخ ۱۳۷۸/۰۵/۲۸ کمیته منتخب مجمع کار بررسی و اظهار نظر در مورد راه کارهای اجرایی برنامه را شروع کرده است. گرچه طراحی، اجرای برنامه راهبردی تابع قواعد و تدابیر خاصی است که در کشور ما ناشناخته است، لکن امید است بتوان حداقل الزامات را طوری تدارک نمود که کلیت فرآیند طراحی و اجرای برنامه دچار مخاطره جدی نشود.

«چکیده»

بانک صنعت و معدن که از ادغام بانکها و مؤسسات توسعه‌ای با ۲۰ سال تجربه فعالیت در بانکداری توسعه‌ای، در سال ۱۳۵۸ تشکیل گردید، پس از نزدیک به ۴۰ سال فعالیت در زمینه سرمایه‌گذاری و اعطای تسهیلات مالی به طرح‌های تولیدی در بخش صنعت و معدن اکنون در شرایطی قرار گرفته که ادامه فعالیت آن به عنوان یک بانک توسعه عملاً متوقف گردیده است. شرایط کنونی بانک ایجاب می‌نماید که با بررسی همه جانبه‌ای به سؤالات زیر پاسخ داده شود:

● آیا در فرآیند توسعه اقتصادی کشور نهادی تحت عنوان «بانک توسعه» جایگاه و نقشی دارد و چه وظایفی را می‌بایستی عهده‌دار باشد؟

● فقدان نهادی با تعریف ارائه شده در گزارش راهبردی بانک و عدم برخورداری از فرآیندهای حرفه‌ای و انضباطی، چه زیان‌هایی در زمینه کارایی و اثربخشی تخصیص بهینه منابع در سطح اقتصاد ملی به همراه خواهد داشت؟

● تحولات اقتصاد جهانی، گسترش بازارهای سرمایه و بین‌المللی شدن تجارت در دگرگون نمودن بانک‌های توسعه و نقش آینده آنان چه تأثیراتی داشته و خواهد داشت؟

● آیا امکانات و توان تخصصی بانک صنعت و معدن آن چنان است که با اصلاحات ساختاری قابلیت تبدیل آن به یک بانک توسعه‌ای مطلوب فراهم شود؟

● پیامدهای ادامه روند موجود در بانک صنعت و معدن چه خواهد بود؟

● گزینه‌های پیش‌رو و گزینه مطلوب کدامند و چه اقداماتی در هر مورد بایستی صورت گیرد؟

● برنامه راهبردی در گزینه مطلوب چیست؟

به منظور پاسخ‌گویی به سؤالات مطروحه و با استفاده از روش‌های برنامه‌ریزی راهبردی با بکارگیری روش قیاسی - استقرایی، بررسی جامعی صورت گرفته و گزارش تفصیلی تحت عنوان «برنامه راهبردی بانک صنعت و معدن» تهیه گردیده است. کلیاتی از رئوس مطالب در بخش‌های مختلف گزارش تفصیلی، نتایج به دست آمده و پیشنهادات در این خلاصه ارائه می‌گردد.

بخش اول - بانک‌های توسعه در جهان و ایران

در بخش اول گزارش ضمن ارائه تعریف یک بانک توسعه، نقش و وظایف آن در فرآیند توسعه مورد بررسی قرار گرفته و به دنبال آن روند شکل‌گیری بانک جهانی و پیدایش سایر بانک‌ها و سازمان‌های

توسعه در جهان ارائه شده است. تحولات دو دهه اخیر و تأثیرات آن بر فعالیت بانک‌های توسعه و دگرگونی‌هایی که در این‌گونه مؤسسات در برخی از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه به وقوع پیوسته، مورد توجه قرار داده شده است.

ضرورت نیل به توسعه اقتصادی از یک طرف و محدودیت‌های بازار، کمبود سرمایه و تخصص‌های لازم با درجات مختلف از طرف دیگر، در کشورهای پیشرفته و در حال توسعه موجب شد. تا نهادهایی برای هدایت سرمایه‌گذاری در امر توسعه اقتصادی کشورها در قالب بانک‌ها و مؤسسات مالی توسعه‌ای به وجود آید. این‌گونه مؤسسات در سراسر جهان و از جمله در ایران بنا بر ماهیت وجودی خویش همواره بازوی اجرایی سیاست‌های توسعه اقتصادی دولت‌های متبوع بوده‌اند. به دیگر سخن براساس تئوری شکست بازار، بانک‌های توسعه برای تنظیم مداخلات دولت به نحوی کارآ و جهت‌جלוگیری از آثار سوء روش‌های ناکارآمد مداخله دولت در امور اقتصادی به وجود آمده‌اند.

هدف اصلی بانک‌های توسعه، ایفای نقش سازنده ترغیب و هدایت سرمایه‌های بخش خصوصی و دولتی به سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های صنعتی و معدنی است تا از این طریق شرایط دستیابی به توسعه صنعتی پویا و پایدار فراهم آید و در نتیجه، تحقق اهداف برنامه‌های توسعه اقتصادی کشور تسریع‌گرد.

در دو دهه اخیر با بروز بحران بدهی‌های دهه ۱۹۸۰، کاهش منابع و در نتیجه کاهش حمایت‌های مالی دولت‌ها و تحولات بازارهای مالی بین‌المللی، بانک‌های توسعه دستخوش تحولات بنیادی شده‌اند. اغلب بانک‌های توسعه با اعمال تغییرات ساختاری و کاهش اتکاء به منابع مالی دولتی، برای تجهیز منابع مالی مورد نیاز به بازارهای مالی داخلی و خارجی روی آورده‌اند و با محور قرار دادن اعطای وام‌های بلندمدت به عنوان فعالیت اصلی، در زمینه‌ها و رشته‌های دیگر مالی و تخصصی وارد عمل گردیده‌اند.

در ایران، بانک‌های توسعه در برنامه هفت ساله عمرانی دوم (۱۳۳۴-۴۱) تأسیس شدند و به تدریج گسترش یافته و تا وقوع انقلاب اسلامی در چهارچوب برنامه‌های توسعه اقتصادی کشور فعالیت داشته‌اند. در فصل‌های سوم و چهارم گزارش تفصیلی برنامه راهبردی، جگونیگی تشکیل بانک‌های توسعه و وظایف و فعالیت آنها در دوران قبل از پیروزی انقلاب اسلامی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. نکات قابل توجه در بررسی سوابق فعالیت و عملکرد بانک‌های توسعه صنعتی در دوره قبل از انقلاب اسلامی به شرح صفحه بعد خلاصه می‌گردد:

نکات عمده عملکرد بانک‌های توسعه صنعتی

● برخورداری بانک‌های توسعه از حمایت‌های مالی دولت در تجهیز منابع مالی داخلی و خارجی ارزان قیمت و بلندمدت در دوره قبل از پیروزی انقلاب (قبل و بعد از افزایش قیمت نفت).

● بانک‌های توسعه صنعتی و معدنی در دوره قبل از انقلاب به ۱۹۰۰ واحد تولیدی کمک مالی نمودند و در سرمایه ۲۵۴ واحد صنعتی و معدنی و خدماتی مشارکت داشتند. مجموع مصوبات وام‌ها و مشارکت، بالغ بر ۴۵۳ میلیارد ریال (معادل حدود ۶/۵ میلیارد دلار) بوده است و ۲۰۰ هزار نفر اشتغال مستقیم ایجاد نمودند.

● رئیس عمده فعالیت بانک‌های توسعه صنعتی در صحنه اقتصاد کشور:

- جبران محدودیت‌های بازار،
- تقویت کارآفرینی،
- کمک به انتقال تکنولوژی و صرفه‌جویی ارزی،
- جلب سرمایه‌گذاری خارجی (به صورت وام در پایان سال ۱۳۵۶ حدود ۱/۳ میلیارد ریال و به صورت مشارکت ۳۰۰ میلیون دلار)،
- توزیع منطقه‌ای اعتبارات در قالب برنامه‌های توسعه اقتصادی.

● کمک به ایجاد اشتغال،

● سهم از کل سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و معدن طی سال‌های ۱۳۴۴-۵۶ به طور متوسط ۰/۴۲٪

● نسبت پرداخت‌ها به کل پرداخت‌های عمرانی طی سال‌های ۱۳۵۰-۵۶ به طور متوسط ۰/۶۵٪،

● نسبت پرداخت‌ها به کل ارزش افزوده بخش صنعت و معدن طی سال‌های ۱۳۴۱-۵۶ به طور متوسط سالیانه ۰/۱۳٪،

● نسبت پرداخت‌ها به ارزش تولید ناخالص داخلی بخش صنعت و معدن طی سال‌های ۱۳۴۱-۵۶ به طور متوسط سالیانه ۰/۱۳٪،

ترکیب منابع و ساختار مالی سه بانک عمده توسعه صنعتی

ترکیب منابع و ساختار مالی سه بانک عمده توسعه صنعتی در پایان سال ۱۳۵۶ در جداول شماره ۱ و ۲ و نمودارهای شماره ۱ و ۲ نشان داده شده است.

ترکیب منابع بانک‌های توسعه صنعتی در پایان سال ۱۳۵۶

میلیارد ریال

جدول شماره ۱

شرح	بانک اعتبارات صنعتی	بانک توسعه صنعتی و معدنی ایران	بانک توسعه و سرمایه‌گذاری ایران		جمع درصد
			کل	درصد	
حقوق صاحبان سهام	۱۰/۴	۱۵	۳/۷	۲۹	۱۳/۹
حساب جاری و سپرده‌ها	۶/۳	-	۰/۳	۶/۵	۳/۱
وام از دولت	۲۰/۶	۲۱/۶	۱۳/۰	۵۵/۲	۲۶/۵
وام‌های خارجی	۲۲/۹	۶۳/۰	۴/۲	۹۰/۱	۴۳/۴
وجوه امانی	۸/۷	۱۸/۵	-	۲۷/۲	۱۳/۱
جمع	۶۸/۹	۱۱۸/۱	۲۱/۲	۲۰۸/۲	۱۰۰/۰

مأخذ: گزارشات ترازنامه بانک‌های صنعتی در سال ۱۳۵۶.

ساختار مالی سه بانک عمده توسعه صنعتی در پایان سال ۱۳۵۶

میلیارد ریال

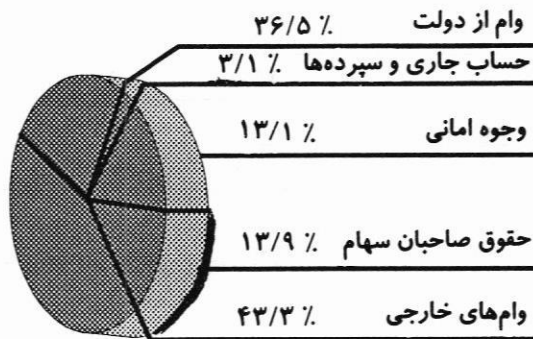
جدول شماره ۲

منابع	بانک اعتبارات صنعتی	بانک توسعه صنعتی و معدنی	بانک توسعه و سرمایه‌گذاری	درصد	جمع منابع	درصد
حقوق صاحبان سهام	۱۰/۴	۱۵/۰	۳/۷	۱۰/۴	۲۹/۲	۱۱/۵
بدهی‌های بلندمدت	۶۵/۹	۷۸/۷	۱۶/۶	۵۴/۳	۱۶۱/۲	۶۳/۷
بدهی‌های جاری	۸/۴	۵۱/۲	۳/۰	۳۵/۳	۶۲/۶	۲۴/۸
جمع	۸۴/۷	۱۴۴/۹	۲۳/۳	۱۰۰	۲۵۳/۰	۱۰۰

مأخذ: گزارشات ترازنامه بانک‌های صنعتی در سال ۱۳۵۶.

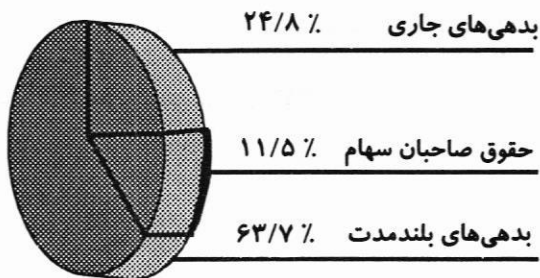
نمودار ۱

ترکیب منابع بانکهای توسعه صنعتی در سال ۱۳۵۶

نمودار ۲

ساختار مالی سه بانک عمده توسعه صنعتی
در پایان سال ۱۳۵۶

خلاصه عملکرد بانک‌های توسعه صنعتی و معدنی در برنامه‌های عمرانی

خلاصه عملکرد بانک‌های توسعه صنعتی در برنامه‌های عمرانی در جدول شماره ۳ ارائه شده است.

خلاصه عملکرد بانک‌های صنعتی در برنامه‌های عمرانی

جدول شماره ۳

برنامه های عمرانی	وام‌های اعطایی	مشارکت در سرمایه	جمع	پیش‌بینی برنامه سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و معدن	درصد سهم بانک
برنامه دوم (۱۳۳۴-۴۱)	۲۳۴۴/۵	۲۷۵/۱	۲۶۱۹/۶	۱۰۷۰۰	۲۴/۵
برنامه سوم (۱۳۴۱-۴۶)	۸۲۶۸/۰	۲۲۱۱/۰	۱۰۴۷۹/۰	۶۵۵۰۰	۱۶/۰
برنامه چهارم (۱۳۴۷-۵۱)	۵۶۶۵۳/۰	۳۵۹۲/۰	۶۰۲۴۵/۰	۱۹۸۰۰۰	۳۰/۰
برنامه پنجم (۱۳۵۱-۵۶)	۲۱۹۵۰۰/۰	۳۹۹۰۰/۰	۲۵۹۴۰۰/۰	۷۸۰۰۰۰	۳۳/۲
جمع	۲۸۶۷۶۵/۵	۴۵۹۷۸/۱	۳۳۲۷۴۳/۶	۱۰۵۴۲۰۰	۳۱/۵

بخش دوم - بانک صنعت و معدن

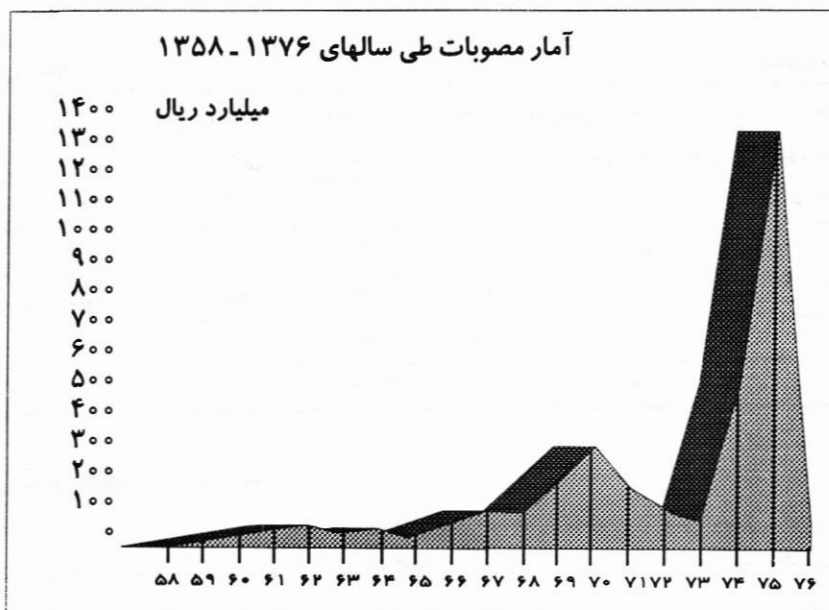
بخش دوم گزارش اختصاصی به چگونگی تشکیل بانک صنعت و معدن و بررسی عملکرد آن از نظر تصویب، تعهد، پرداخت تسهیلات مالی، سرمایه‌گذاری مستقیم و وصولی‌ها در سال‌های ۱۳۵۸-۷۶ دارد. عملکرد بانک در برنامه‌های پنج ساله اول و دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور بررسی شده و نقش و سهم بانک در سرمایه‌گذاری‌های بخش صنعت و معدن و مقایسه آن با ارزش تولید ناخالص داخلی و ارزش افزوده بخش صنعت و معدن ارائه شده است.

باتوجه به گستردگی فعالیت بانک در زمینه بنگاه‌داری و اداره امور شرکت‌های تحت پوشش، در فصل هفتم گزارش تفصیلی برنامه راهبردی بررسی جامعی از عملکرد شرکت‌های تحت پوشش به همراه عملکرد بانک در فروش سهام و واگذاری شرکت‌ها ارائه گردیده است. به دنبال تشریح عملکرد بانک در سایر فعالیت‌ها، در فصل نهم وضعیت مالی بانک در چند سال اخیر مورد بررسی قرار گرفته و ساختار مالی نامناسب بانک در مقایسه با ساختار مالی بانک‌های توسعه در قیل از پیروزی انقلاب و برخی بانک‌های توسعه در دنیا نشان داده شده است. در خاتمه بخش دوم، شرایط محیطی مؤثر بر فعالیت بانک و ضعف‌های درون‌سازمانی مورد توجه قرار گرفته و به دنبال آن امکانات و توان تخصصی بانک در قالب ضرورت وجودی بانک‌های توسعه تبیین گردیده است.

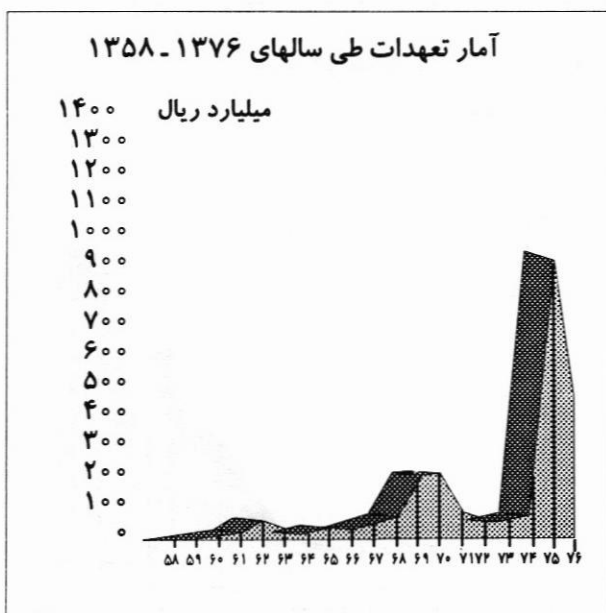
آمار فعالیت‌ها

مجموع مصوبات، تعهدات، پرداخت‌ها و وصولی‌های بانک طی سال‌های ۱۳۵۸-۷۶ در جداول شماره ۴ و ۵ و نمودارهای ۳ الی ۷ ارائه شده است:

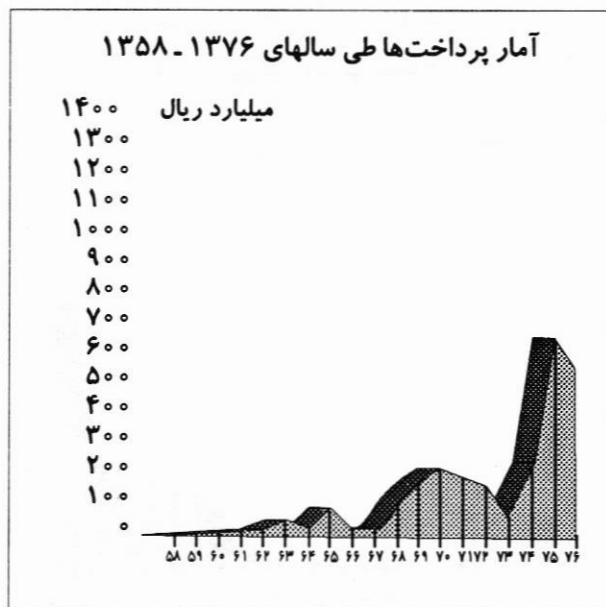
نمودار ۳

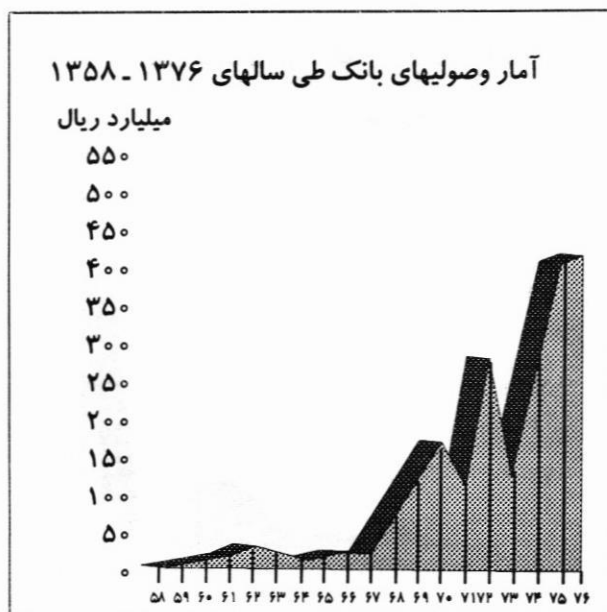
نمودار ۴

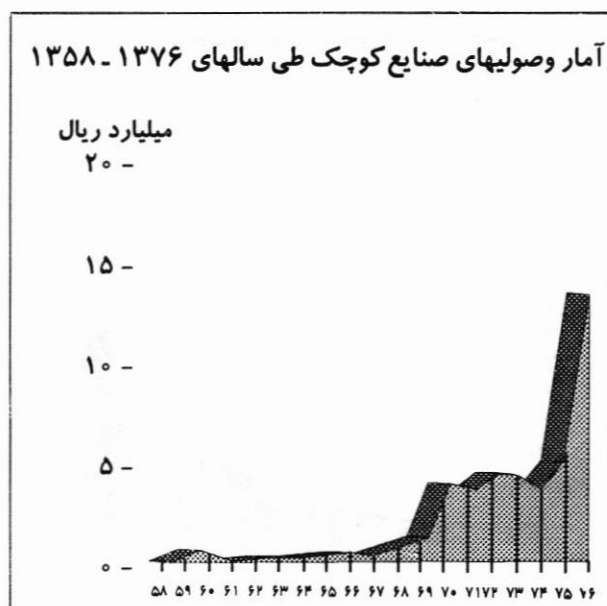
نمودار ۵

نمودار ۶

نمودار ۷

آمار مصوبات، تعهدات و پرداخت‌های سال‌های ۱۳۵۸-۷۶

میلیارد ریال

جدول شماره ۴

شرح سال	تسهیلات			سرمایه‌گذاری‌ها			جمع	
	مصوبات	تعهدات	پرداخت‌ها	مصوبات	تعهدات	پرداخت‌ها	مصوبات	تعهدات
۱۳۵۸	۸/۲	۷/۲	۸/۹	۱/۱	۱/۱	۰/۶	۹/۳	۸/۳
۱۳۵۹	۵/۳	۱۰/۲	۹/۴	۱۰/۷	۳/۰	۲/۵	۱۶/۰	۱۳/۲
۱۳۶۰	۲۷/۴	۱۸/۹	۱۴/۸	۲/۶	۲/۶	۲/۰	۳۰/۰	۲۱/۵
۱۳۶۱	۴۰/۲	۱۹/۷	۱۸/۳	۸/۲	۱۱/۸	۴/۸	۴۸/۴	۳۱/۵
۱۳۶۲	۳۹/۴	۵۹/۶	۲۵/۴	۲۹/۱	۹/۱	۸/۳	۶۸/۵	۶۸/۷
۱۳۶۳	۳۷/۹	۹/۲	۲۳/۷	۹/۰	۳۲/۷	۳۱/۷	۴۶/۹	۴۱/۹
۱۳۶۴	۴۵/۴	۱۲/۷	۱۴/۱	۱۰/۵	۱۰/۶	۱۰/۷	۵۵/۹	۲۳/۳
۱۳۶۵	۲۱/۳	۲۵/۱	۲۵/۰	۸/۵	۱۷/۴	۱۷۹/۳	۲۹/۸	۴۲/۵
۱۳۶۶	۵۶/۶	۲۷/۶	۲۰/۸	۲۰/۲	۱۱/۷	۷/۷	۷۶/۸	۳۹/۳
۱۳۶۷	۸۲/۵	۴۴/۶	۴۰/۴	۳۸/۰	۱۸/۴	۷/۹	۱۲۰/۵	۶۳/۰
۱۳۶۸	۸۷/۶	۷۷/۶	۵۴/۰	۲۱/۷	۱/۵	۳۳/۷	۱۰۹/۳	۷۹/۱
۱۳۶۹	۱۶۸/۶	۱۷۵/۶	۱۵۳/۹	۳۱/۶	۲۹/۵	۲۸/۷	۲۰۰/۲	۲۰۵/۱
۱۳۷۰	۲۱۲/۸	۱۶۵/۴	۱۷۶/۹	۱۱۷/۳	۵۰/۳	۴۷/۲	۳۳۰/۱	۲۱۵/۷
۱۳۷۱	۱۱۹/۲	۶۴/۵	۱۵۱/۰	۷۴/۸	۳۴/۹	۵۳/۸	۱۹۴/۰	۹۹/۴
۱۳۷۲	۹۰/۰	۷۲/۸	۱۲۲/۸	۴۰/۵	۱/۹	۵۲/۴	۱۳۰/۵	۷۴/۷
۱۳۷۳	۵۰/۶	۴۵/۴	۵۴/۱	۲۳/۹	۱/۹	۱۱/۵	۷۴/۵	۴۷/۳
۱۳۷۴	۲۴۴/۱	۸۴/۳	۱۸۷/۲	۲۹۳/۳	۱/۸	۴۳/۸	۵۳۷/۴	۸۶/۱
۱۳۷۵	۸۷۰/۹	۶۴۱/۲	۴۵۳/۸	۴۶۲/۷	۲۷۶/۰	۱۷۹/۴	۱۳۳۵/۸	۹۱۷/۲
۱۳۷۶	۸۱/۱	۴۱۵/۳	۲۴۷/۰	۳۰/۴	۳۹/۸	۲۸۰/۶	۱۱۱/۵	۴۵۵/۱
جمع	۲۲۸۹/۱	۱۹۷۶/۹	۱۸۰۱/۵	۱۲۳۴/۱	۵۵۶/۰	۸۸۶/۶	۳۵۲۵/۴	۲۵۳۲/۹

۱- علت بالا بودن رقم پرداخت‌ها نسبت به مصوبات، تبدیل شدن مطالبات به سرمایه در سال مزبور و انعکاس آن در رقم پرداخت‌ها بوده است.

توضیح: علت بالاتر بودن حجم پرداخت‌ها نسبت به مصوبات در بعضی از سال‌ها، تحقق پرداخت مصوبات سال‌های قبل بوده است.

وصولی‌های بانک طی سال‌های ۱۳۵۸-۷۶

میلیارد ریال

جدول شماره ۵

سال	صنایع متوسط (میلیارد ریال)	صنایع کوچک (میلیون ریال)	جمع (میلیارد ریال)
۱۳۵۸	۸/۵	۹۶/۷	۸/۶
۱۳۵۹	۹/۲	۶۸۴/۹	۹/۹
۱۳۶۰	۱۵/۱	۱۷۵/۸	۱۵/۳
۱۳۶۱	۲۲/۲	۲۱۵/۰	۲۲/۴
۱۳۶۲	۴۵/۱	۳۸۵/۵	۴۵/۵
۱۳۶۳	۳۸/۶	۳۴۴/۰	۳۸/۹
۱۳۶۴	۲۴/۲	۴۴۲/۸	۲۴/۶
۱۳۶۵	۱۹/۸	۴۶۷/۳	۲۰/۳
۱۳۶۶	۳۳/۹	۵۷۱/۰	۳۴/۵
۱۳۶۷	۲۸/۱	۶۳۲/۴	۲۸/۷
۱۳۶۸	۸۲/۳	۹۹۱/۶	۸۲/۳
۱۳۶۹	۱۳۶/۴	۱۴۳۴/۴	۱۳۷/۸
۱۳۷۰	۲۱۰/۸	۴۶۲۱/۸	۲۱۵/۴
۱۳۷۱	۱۳۴/۹	۴۲۲۹/۰	۱۳۹/۱
۱۳۷۲	۳۵۲/۳	۵۲۳۹/۴	۳۵۷/۵
۱۳۷۳	۱۳۸/۴	۵۰۱۵/۰	۱۴۳/۴
۱۳۷۴	۲۶۹/۱	۴۲۷۴/۲	۲۷۳/۴
۱۳۷۵	۵۰۳/۱	۵۷۹۰/۷	۵۰۸/۹
۱۳۷۶	۵۰۱/۳	۱۵۳۶۸/۰	۵۱۶/۷
جمع کل	۲۵۷۳/۳	۵۰۹۷۹/۵	۲۶۲۴/۳

- ۱- علت افزایش قابل توجه ارقام وصولی‌ها در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۷۶ به دلیل افزایش فروش سهام بوده است.
- ۲- علت افزایش قابل توجه ارقام وصولی‌ها در سال‌های ۱۳۷۵ و ۱۳۷۶ به دلیل افزایش فروش سهام بوده است.

نکات عمده عملکرد بانک

- مجموع پرداخت‌های بانک به صورت تسهیلات و سرمایه‌گذاری در سالهای ۷۶-۱۳۵۸ بالغ بر ۲۶۸۸/۱ میلیارد ریال بوده است،
- مجموع پرداخت‌های بانک در سرمایه‌گذاری مستقیم در سالهای ۷۶-۱۳۵۸ بالغ بر ۸۸۶/۶ میلیارد ریال بوده است،
- طی سالهای ۷۰-۱۳۶۰ مجموعاً ۱۲ طرح نیمه تمام و ۳ طرح جدید با سرمایه‌گذاری مستقیم بانک تکمیل و به بهره‌برداری رسیدند. فرصت شغلی ایجاد شده در طرح‌های مذکور ۴۳۷۰ نفر و صرفه‌جویی ارزی سالانه ۱۱۵ میلیون دلار بوده است،
- طی سالهای ۷۶-۱۳۷۱ مجموعاً ۲۰ طرح جدید با سرمایه‌گذاری بانک اجراء شدند و به بهره‌برداری رسیدند. فرصت شغلی ایجاد شده در طرح‌های مذکور ۷۲۳۰ نفر و صرفه‌جویی ارزی سالانه ۳۳۷ میلیون دلار بوده است،
- تعداد کل اشتغال مستقیم در مجموع ۳۵۰ طرح دریافت‌کننده تسهیلات و ۳۵ طرح سرمایه‌گذاری و مشارکت حدود ۴۰ هزار نفر بوده است،
- مجموع پرداخت‌های بانک در ۵ سال برنامه پنجساله اول توسعه کشور ۸۷۵ میلیارد ریال بوده است که نسبت به پیش‌بینی برنامه بانک به قیمت جاری ۳۳ درصد و به قیمت ثابت ۲ درصد بیش از ارقام پیش‌بینی شده بوده است،
- مجموع پرداخت‌های بانک در سه سال اول برنامه پنجساله دوم توسعه کشور ۳۹۲ میلیارد ریال بوده است که نسبت به برآورد مصارف بر اساس توان تخصصی بانک در آغاز برنامه، به قیمت‌های جاری حدود ۵۰ درصد و به قیمت‌های ثابت حدود ۷۴ درصد کمتر بوده است. مبلغ پرداختی بانک در سه سال مزبور معادل ۵/۱ درصد مانده تسهیلات پرداختی سیستم بانکی به بخش صنعت و معدن بوده است،
- متوسط سهم بانک‌های توسعه صنعتی در سالهای قبل از انقلاب از کل سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و معدن حدود ۴۲ درصد بوده است که این سهم طی سالهای بعد از انقلاب به ۷/۱ درصد کاهش یافته است، سهم بانک صنعت و معدن از کل سرمایه‌گذاری بخش صنعت و معدن در سال ۱۳۷۳ به رقم ۰/۹ درصد رسیده است (بر اساس ارقام مقدماتی سهم بانک در سه سال اخیر بطور متوسط به ۲/۵ درصد رسیده است)،
- نسبت پرداخت‌ها به کل ارزش افزوده بخش صنعت و معدن طی سالهای ۷۵-۱۳۵۸ بطور متوسط سالیانه ۱/۷ درصد بوده است،
- نسبت پرداخت‌ها به ارزش تولید ناخالص داخلی طی سالهای ۷۵-۱۳۵۸ بطور متوسط سالیانه ۰/۲ درصد بوده است،

عملکرد شرکتهای تحت پوشش

با اجرای قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران و شرکتهای انتقالی از واحدهای ادغام شده در بانک، تعداد شرکتهای تحت پوشش بانک در سال ۱۳۶۶ به ۱۴۲ واحد رسید. از این تعداد، بانک در ۱۱۳ واحد سهامدار عمده بیش از ۵۰ درصد بود و بنابر مسئولیت اداره شرکتهای تابعه، بار سنگین اداره امور شرکتهای بعهده بانک گذاشته شد.

در سال ۱۳۶۸ که بازار بورس برای عرضه سهام رونق نسبی یافت و به پیروی از اجرای سیاست خصوصی سازی، بانک سهام خود در شرکتهای را از طریق فروش در بازار بورس سهام و مزایده و مذاکره، به عموم عرضه نموده است. از سوی دیگر در نتیجه سرمایه گذاریهای مستقیم جدید و تکمیل واحدهای نیمه تمام و تملیک در نتیجه صدور اجرائیه، تعدادی دیگر شرکت به مجموعه شرکتهای تابعه بانک اضافه شده است.

یکی از عمده ترین مشکلات کنونی بانک، کماکان مسئولیت اداره امور شرکتهای می باشد که علاوه بر تناقص ذاتی حجم و شیوه بنگاهداری با فعالیت بانکداری و جذب بخش عمده توان کارشناسی بانک، منابع مالی قابل ملاحظه ای نیز بصورت تسهیلات و مشارکت حقوقی در آنها هزینه گردیده است. به این ترتیب سیاست کلی بانک بر فروش سهام خود در شرکتهای و رهایی از فعالیت بنگاهداری می باشد.

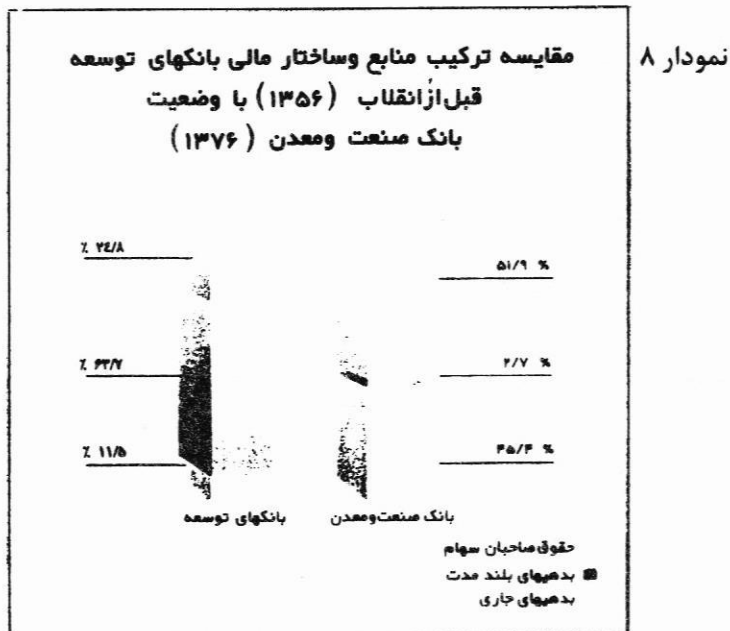
خلاصه عملکرد شرکتهای تابعه بانک و آمار فروش و واگذاری سهام بانک در شرکتهای

- خروج ۱۳۴ شرکت از تابعیت بانک طی سالهای ۷۶ - ۱۳۷۱ و ورود ۸۲ واحد جدید به مجموعه شرکتهای تحت پوشش طی همین دوره،
- مجموع ارزش فروش تولیدات شرکتهای تحت پوشش طی سالهای ۷۶ - ۱۳۷۱ بالغ بر ۹۷۸۸ میلیارد ریال با رشد متوسط ۱۶ درصد در سال،
- مجموع صادرات شرکتهای تابعه طی سالهای ۷۶ - ۱۳۷۱ بالغ بر ۱۵۷/۲ میلیون دلار،
- رشد ارزش تولیدات شرکتهای تابعه در ۵ سال گذشته به قیمت ثابت سال ۱۳۷۲ معادل ۳۴ درصد،
- از مجموع ۸۸ شرکت تحت مدیریت بانک، در سال ۱۳۷۶، ۶۲ شرکت سودده و ۲۶ شرکت زیان ده بوده اند و مجموعاً شرکتهای ۵۳۰ میلیارد ریال سود داشته اند که سهم بانک بالغ بر ۲۴۰ میلیارد ریال بوده است،
- از سال ۱۳۶۸ تا پایان سال ۱۳۷۶ بانک جمعاً ۱۱۷/۵ میلیون سهم به ارزش ۷۱۳/۷ میلیارد ریال از طریق بورس و ۵۸/۲ میلیون سهم به ارزش ۵۴۲ میلیارد ریال را خارج از بورس به عموم واگذار نموده است،
- جهت رونق بازار سرمایه و تسهیل فروش سهام بانک، شرکت سرمایه گذاری صنعت و معدن در سال ۱۳۷۵ تأسیس گردید و تا پایان شهریور ۱۳۷۷ حدود ۱۹۲ میلیارد ریال از سهام بانک در شرکتهای به شرکت مذکور انتقال داده شد و ۲۲۵ میلیارد ریال از سهام بانک در شرکتهای را خریداری نمود،
- ارزش دفتری سرمایه گذاریهای بانک در پایان سال ۱۳۷۶ بالغ بر ۱۶۲۳ میلیارد ریال بوده است.

وضعیت و ساختار مالی بانک در پایان سال ۱۳۷۶

موارد قابل توجه در بررسی وضعیت مالی بانک:

- مانده تسهیلات اعطایی و مشارکت در شرکت‌های تابعه حدود ۷۹٪ از کل تسهیلات اعطایی و مشارکت‌ها می‌باشد.
- بیش از ۹۰٪ از بدهی‌های بانک را بدهی‌های جاری تشکیل می‌دهد.
- به دلیل مشکلات نقدینگی در شرکت‌های استفاده‌کننده تسهیلات مالی بانک، مبالغ وصولی از بابت سود و کارمزد تسهیلات، سود سهام و اصل تسهیلات اعطایی به شدت کاهش داشته است.
- هزینه‌های عملیاتی به دلیل افزایش هزینه‌های استقراض از بانک‌های تجاری و افزایش نرخ تسهیلات دریافتی از بانک مرکزی در سال‌های ۱۳۷۲-۷۶ روند افزایشی قابل ملاحظه‌ای داشته است.
- منابع مالی در اختیار بانک عمدتاً استقراض بانک‌های تجاری و اعتبار بانک مرکزی می‌باشد که کوتاه مدت و پرهزینه‌اند. لذا عملیات اعطای تسهیلات بانک فاقد توجیه مالی است.
- نسبت‌های مالی نشانگر ساختار مالی نامناسب و به شدت بی‌ادب بانک است. ترکیب نامناسب منابع به تنهایی نمایانگر سقوط و توقف فعالیت بانک می‌باشد.
- ترکیب منابع مورد استفاده در پایان سال‌های ۱۳۶۶ و ۱۳۷۶ و مقایسه آن با ترکیب منابع بانک‌های توسعه صنعتی در پایان سال ۱۳۵۶ در جدول شماره ۶ و نمودار ۸ ارائه شده است. دلیل افزایش سهم حقوق صاحبان سهام در دوره بعد از انقلاب عمدتاً به تجدید ارزیابی دارایی‌ها (سهام بانک در شرکت‌های تحت پوشش) باز می‌گردد.

مقایسه ترکیب منابع و ساختار مالی بانک‌های توسعه صنعتی
قبل از انقلاب با وضعیت بانک صنعت و معدن در دو مقطع ۱۳۶۶ و ۱۳۷۶

جدول شماره ۵
میلیارد ریال

منابع	حقوق صاحبان سهام	بدهی‌های بلند مدت	بدهی‌های جاری	جمع
بانک اعتبارات صنعتی	۱۰/۴	۶۵/۹	۸/۴	۸۴/۷
۱۳۵۶/۱۲/۲۹ درصد	۱۲/۳	۷۷/۸	۹/۹	۱۰۰
بانک توسعه صنعتی و معدنی	۱۵/۰	۷۸/۷	۵۱/۲	۱۴۴/۹
ایران ۱۳۵۶/۱/۲۹ درصد	۱۰/۴	۵۴/۳	۳۵/۳	۱۰۰
بانک توسعه و سرمایه گذاری	۳/۷	۱۶/۶	۳/۰	۲۳/۳
ایران ۱۳۵۶/۱۲/۲۹ درصد	۱۵/۷	۶۹/۹	۱۴/۴	۱۰۰
میانگین سه بانک	۹/۷	۵۳/۷	۲۰/۹	۸۴/۳
درصد	۱۱/۵	۶۳/۷	۲۴/۸	۱۰۰
بانک صنعت و معدن	۸۱/۲	۲۷/۷	۲۶۶/۰	۳۷۴/۹
۱۳۶۶/۱۲/۲۹ درصد	۲۱/۷	۷/۴	۷۰/۹	۱۰۰
بانک صنعت و معدن	۱/۵۳۴	۹۰	۱/۷۵۵	۳/۳۷۹
۱۳۷۶/۱۲/۲۹ درصد	۴۵/۴	۲/۷	۵۱/۹	۱۰۰

۱- افزایش حقوق صاحبان سهام در سال ۱۳۷۷ نسبت به سال ۱۳۶۶، ناشی از تجدید ارزیابی دارائی‌های بانک بوده است.

۲- چون شرکت سرمایه گذاری بانک‌های ایران و صندوق ضمانت صنعتی، بانک توسعه‌ای نبوده‌اند، در مقایسه فوق در نظر گرفته نشده‌اند.

عوامل محیطی و ضعف‌های درون سازمانی

عوامل محیطی و ضعف‌های درون سازمانی مؤثر بر فعالیت بانک که موجب گردیده است بانک صنعت و معدن اهمیت خود را به عنوان یکی از اهرم‌های سیاستگذاری صنعتی در کشور و مجری برنامه‌های توسعه صنعتی دولت از دست بدهد عبارتند از:

- عدم توجه به فرهنگ و انضباط حرفه‌ای، نهادها و فرآیندهای مناسب برای اجرای سیاست‌ها،
 - از دست رفتن اهمیت و جایگاه نهادهای توسعه‌ای در کشور،
 - اثرات نامطلوب اجرای قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران بر فعالیت بانک از جنبه‌های کاهش توان مالی بانک و سهامدار شدن بانک در بسیاری شرکت‌ها به طور ناخواسته،
 - پیامدهای ناشی از اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا که مهمترین آن اعطای مجوز به بانک‌های تجاری برای مشارکت و پرداخت تسهیلات به واحدهای صنعتی بود و سبب کاهش مازاد منابع برای تأمین منابع بلندمدت بانک صنعت و معدن و تقسیم شدن منابع، امکانات و اجرای سیاست‌های صنعتی توسط کانون‌های متعدد، موازی و غیر تخصصی گردید،
 - اثرات نامطلوب اجرای قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران بر فعالیت بانک از جنبه‌های کاهش توان مالی بانک و سهامدار شدن بانک در بسیاری شرکت‌ها به طور ناخواسته،
 - پیامدهای ناشی از اجرای قانون عملیات بانکی بدون ربا که مهمترین آن اعطای مجوز به بانک‌های تجاری برای مشارکت و پرداخت تسهیلات به واحدهای صنعتی بود و سبب کاهش مازاد منابع برای تأمین منابع بلندمدت بانک صنعت و معدن و تقسیم شدن منابع، امکانات و اجرای سیاست‌های صنعتی توسط کانون‌های متعدد، موازی و غیر تخصصی گردید،
 - اثرات نامطلوب آمیختگی نقش توسعه‌ای و بنگاهداری بانک (خصوصاً با توجه به حجم عظیم فعالیت بنگاهداری در مقایسه با فعالیت‌های بانکی)،
 - مشکلات دسترسی به منابع مالی بلندمدت داخلی و خارجی،
 - رکود حاکم بر فعالیت‌های اقتصادی، ضعف نقدینگی در شرکت‌ها و تأثیر منفی آن بر وصول مطالبات بانک،
 - افزایش هزینه طرح‌های در دست اجرا به دلیل تورم و بالنتیجه افزایش قابل ملاحظه در منابع مورد نیاز طرح‌ها که خارج از توان مالی بانک گردیده است،
 - عدم امکان حفظ و جذب نیروی انسانی متخصص،
 - ضعف درون سازمانی شامل فقدان دیدگاه راهبردی بلندمدت در روند فعالیت در بانک، اتکاء صرف بر منابع ارزان قیمت دولتی، عدم توفیق نسبی در کارآیی شرکت‌های تحت پوشش، عدم توفیق در وصول مطالبات و تورم پرسنلی.
- امکانات و توان تخصصی بانک علیرغم وجود مشکلات و معضلات کنونی به شرح زیر قابل ذکر است،

- در اختیار داشتن سوابق و تجربیات ۴۰ ساله بانکداری توسعه صنعتی در کشور،
- در اختیار داشتن مجموعه کارشناسی و تخصصی در رشته‌های مختلف اقتصادی، مالی، بانکی و فنی،
- تجربه ممتد در بررسی و ارزیابی طرح‌های تولیدی و نظارت بر اجرای آنها،
- تجربه در شناسایی طرح‌های جدید و تشویق و ترغیب سرمایه‌گذاری در آنها،
- دارا بودن تجربه در اداره امور شرکت‌ها به سبب حضور در شرکت‌های تحت پوشش به صورت عضو هیأت مدیره و مدیران اجرایی،*
- شناخته شده بودن در بخش صنعت کشور به عنوان نهاد مالی - صنعتی که در جریان شکل‌گیری، ایجاد و بهره‌برداری از واحدهای تولیدی نقش آفرین و یاری‌دهنده می‌باشد،
- دارا بودن تجربه فعالیت در بازار سرمایه از طریق حضور در بازار بورس سهام و ایجاد شرکت‌هایی چون شرکت کارگزاری صنعت و معدن و شرکت سرمایه‌گذاری صنعت و معدن برای رونق دادن به بازار سرمایه،
- در اختیار داشتن شرکت‌های خدماتی، بازرگانی و مالی مانند شرکت تسهیلات بازرگانی صنعتی و شرکت پی‌خرید ایران که به عنوان ابزارهای تخصصی کمک به کارآفرینان بخش صنعت فعالیت داشته و دارند،
- حضور در مؤسسات خدماتی و بانکی در خارجی از کشور مانند بانک تجار تی ایران و اروپا، بانک سرمایه‌گذاری ماوراء بحار ایران و شرکت خدمات بازرگانی صنعتی،
- شناخته شده بودن در بانک‌ها و مؤسسات خارجی در ارتباط با عملیات بانکی و خرید ماشین‌آلات، مهندسی و خدمات دیگر،
- دارا بودن تجربه در جلب مشارکت سرمایه خارجی در طرح‌ها و کمک به انتقال تکنولوژی،
- دارا بودن شبکه‌ای در ارتباط با صنایع کوچک در جهت کمک به کارآفرینان در این بخش،
- دارا بودن سهام واحدهای صنعتی متنوع به عنوان اعتبار و پوشش ریسک در بازارهای مالی داخلی و بین‌المللی،
- داشتن تجربه در:
 - عملیات بازارهای مالی داخلی و بین‌المللی،
 - آموزش و انتقال دانش و تجربه،
 - اداره وجوه و بازاریابی،
 - اجرای طرح‌های بزرگ از مطالعه تاراه‌اندازی،
 - شناخت روش‌ها و خطوط تولید،
 - مطالعات بخشی و منطقه‌ای،

- روش‌های بررسی طرح‌ها، مهندسی مالی، سازمان‌دهی،

- تهیه و تدوین قراردادهای داخلی و خارجی،

- تهیه و ایجاد نرم‌افزارها و سیستم‌های تخصصی.

فقدان چنین توانی در سایر مؤسسات کشور (اعم از دولتی و خصوصی، بانکی و غیربانکی)، همچنین وجود استعدادهای بالقوه بانک در نوآوری‌های مالی، فنی، ابزاری و ساختاری، در کنار واقعیت نیاز کشور به چنین توانایی‌هایی، اهمیت وجود بانک را بیشتر نمایان می‌سازد. علیرغم این واقعیت به دلیل عدم شناخت کافی از توان و نقش بانک صنعت و معدن در چرخه اقتصاد کشور نه تنها از این نهاد استفاده مطلوب نشده است بلکه منجر به توقف فعالیت بانک در امر توسعه گردیده است.

بخش سوم - بررسی تحولات اقتصادی ایران و جهان و مشکلات اقتصادی موجود

در آغاز بخش سوم، روند تحولات اقتصادی جهان در چند دهه‌ای که از پیدایش بانک‌های توسعه می‌گذرد مورد بررسی واقع شده و با توجه به روند گذشته و بحران‌های اخیر در کشورهای آسیایی و رکود بازار نفت، پیش‌بینی روند آینده صورت گرفته است.

کمیته موقت هیأت نمایندگان صندوق بین‌المللی پول در نشست‌هایی که در ۱۶ آوریل ۱۹۹۸ در واشنگتن داشت به این نتیجه رسید که علیرغم بحران شدید ناشی از آشفتگی‌های مالی اخیر در آسیا که از اواسط سال ۱۹۹۷ پدیدار شده و موجب بی‌اعتمادی به دورنمای اقتصاد جهان گردیده، می‌توان به طور محتاطانه‌ای به رشد اقتصاد جهان در سال ۱۹۹۸ امیدوار بود و رشد اقتصاد جهان را در سال ۱۹۹۸ حدود ۳/۱ درصد پیش‌بینی نمود، لیکن به دنبال تشدید بحران مالی روسیه در ماه اوت سال ۱۹۹۸ (مرداد ۱۳۷۷) و افزایش خطر پیدایش رکود در اقتصاد جهانی در سال ۱۹۹۹ و کاهش ارزش سهام در بازارهای بورس آمریکا، اروپا، ژاپن و کشورهای دارای اقتصاد نوظهور، وضعیت اقتصادی جهان بار دیگر توسط صندوق بین‌المللی پول مورد بررسی قرار گرفت. صندوق مزبور در آخرین برآورد خود در سپتامبر ۱۹۹۸ (اوائل مهر ۱۳۷۷) رشد اقتصادی جهان را ۲ درصد پیش‌بینی کرد. براین اساس رشد اقتصادی جهان در سال ۱۹۹۹ معادل ۲/۵ درصد در مقایسه با ۳/۷ درصد برآورد قبلی، پیش‌بینی شده است.

در فصل دوازدهم، اقتصاد ایران و نقش دولت در دوره قبل از انقلاب اسلامی و روند تحولات اقتصادی پس از پیروزی انقلاب مورد بررسی قرار گرفته است. تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال ۱۳۶۱ به طور متوسط در طول سه دهه ۱۳۴۶-۷۶ از رشد مثبت حدود ۴/۳ درصد در سال برخوردار بوده است. طی همین دوره با توجه به رشد جمعیت کشور که به طور متوسط ۲/۹ درصد بوده، تولید ناخالص سرانه از ۱۸۳ هزار ریال در سال ۱۳۴۶ به ۲۷۰ هزار ریال در سال ۱۳۷۵ افزایش یافته و میانگین رشد سالانه آن ۱/۳۵ درصد بوده است. در پایان چنین نتیجه‌گیری شده است که اگرچه

شاخص‌های اقتصاد کلان در دوره اجرای برنامه‌های مختلف توسعه اقتصادی قبل و بعد از انقلاب دستیابی به ارقام رشد اقتصادی را در سال‌های مختلف نشان می‌دهد ولی بایستی توجه داشت که صرف دستیابی به ارقام رشد اقتصادی بدون انجام تغییرات اساسی در ساختارهای اقتصادی و ایجاد نهادهای لازم برای توسعه، کشور را به مرحله توسعه یافتگی نخواهد رساند، لذا رشد مزبور پایدار نبوده و با تکانه‌های اقتصادی، روند نزولی خواهد یافت.

در خاتمه بخش سوم مشکلات اقتصادی موجود به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته که نکات عمده آن به شرح زیر خلاصه می‌گردد:

- ساختار نامناسب اقتصادی (مالی، پولی، ارزی و تجاری)،
- کسری بودجه،
- رکود تورمی،
- سطح پائین اشتغال و نرخ فزاینده بی‌کاری،
- نرخ نازل پس‌انداز و سرمایه‌گذاری،
- ضعف سیاست‌های مالی، پولی،
- بهره‌وری پایین،
- ضعف کارآفرینی، عقب‌ماندگی بخش خصوصی و فقدان عزم ملی در توسعه بخش خصوصی،
- عدم توجه کافی به پژوهش، تحقیقات و تحولات فنی،
- گستردگی وظائف دولت در فعالیتهای اقتصادی کشور،
- درون‌گرایی،
- ضعف نهادها، فرآیندها و ابزارهای اجرای سیاست‌ها، برنامه‌ها و غیره.

بخش چهارم - ضرورت وجود بانک توسعه برای کشور

در این بخش با توجه به شرایط اقتصاد کنونی کشور و جهان، پیش‌بینی روند آتی آن، مشکلات پیش‌رو در اقتصاد کشور، وابستگی به درآمدهای نفتی، ضرورت خروج از اقتصاد تک محصولی و اهمیت توسعه صنعتی با هدف دستیابی به بازارهای بین‌المللی کالا و سرمایه در جهت توسعه صادرات غیرنفتی، ضرورت سرمایه‌گذاری در بخش صنعت به عنوان بخش پیش‌رو در افزایش تولید ناخالص داخلی و ایجاد اشتغال، لزوم توجه به سیاست‌های توسعه مبتنی بر بازار و جلب مشارکت بخش خصوصی در امور اقتصادی جهت جذب سرمایه‌های داخلی، رفع نقایص عملکرد ساز و کارهای بازار برای تخصیص بهینه منابع، رفع مشکلات عارضه شکست بازار که مداخله دولت‌ها را در تخصیص بهینه منابع اقتصادی مطرح می‌سازد، جلوگیری از مداخله غیرلازم دولت در امور اقتصادی به منظور برقراری تعادل و توازن در تقسیم منابع و امکانات و همچنین نقش و وظایف بانک‌های توسعه‌ای در

جهان و ایران، این سؤال اساسی مطرح می‌شود که با فرض گردآوری منابع پولی، مدیریت این منابع تحت چه ساز و کاری سامان خواهد یافت و از چه نهادهایی برای مدیریت منابع استفاده خواهد شد. از این رو نتیجه‌گیری شده است که در حال حاضر آنچه که بیش از تجهیز منابع اهمیت می‌یابد نهادسازی، فرآیند سازی، انضباط مالی و مدیریت منابع جهت سوق دادن منابع مالی به سمت فعالیت‌های مولد است. با توجه به ماهیت فعالیت و نقش بانک‌های توسعه در فرآیند توسعه اقتصادی، اهداف و فلسفه وجودی بانک‌های توسعه صنعتی به شرح زیر تبیین گردیده است:

● مرتفع نمودن ضعف ساز و کار بازار و خلاء ناشی از عدم شفافیت اطلاعات صنعتی و سیال نبودن سرمایه که نهایتاً می‌تواند در ایجاد توازن نسبی در بازدهی مناسب سرمایه‌گذاری در مقایسه با ریسک آن مؤثر باشد.

● مدیریت صحیح سرمایه‌گذاری صنعتی توسط بخش خصوصی و استفاده کارآمد از سرمایه، لزوم گسترش نهادها و زیرساخت‌هایی که دارای مدیریت توانا و قابلیت جذب و انتقال سرمایه و فن‌آوری پیشرفته می‌باشند.

● تحولات در بازارهای مالی و ضرورت سرمایه‌گذاری صنعتی در کشور، ضرورت وجودی و استفاده از خدمات بانک‌های توسعه‌ای را در پنج حوزه مهم غیرقابل اجتناب می‌سازد:

- ایجاد پیوند بین سیاست‌های کلان صنعتی با واحدهای صنعتی،
- ایجاد تمرکز در سیاست‌های اعتباری صنعتی،
- اطلاع‌رسانی صنعتی،
- تشویق سرمایه‌گذاری در صنایع پیشرو،
- کاربرد ابزارها و نهادها جهت تجهیز منابع از بازار سرمایه (داخلی و خارجی).

بخش پنجم - تبعات توقف فعالیت‌های بانک و گزینه‌ها

در ابتدای بخش پنجم، تبعات توقف فعالیت بانک صنعت و معدن به عنوان یک مؤسسه توسعه‌ای مورد بررسی قرار گرفته است که موارد عمده آن به شرح زیر خلاصه می‌گردد:

● با توجه به این‌که کشور ایران در گروه کشورهای در حال توسعه قرار گرفته است و با عنایت به اصول مطروحه در طرح ساماندهی اقتصادی و مضامین برنامه سوم، توقف فعالیت بانک به منزله نابودی یکی از مؤسسات و نهادهای توسعه‌ای است که به‌طور بالقوه می‌تواند در خدمت صنعت کشور باشد.

● اگرچه نقش توسعه‌ای بانک در حال حاضر کاهش یافته است لکن توقف فعالیت بانک از بین بردن کامل نقش توسعه‌ای بانک در اقتصاد کشور خواهد بود که موارد اساسی زیر در این باره قابل ذکر است:

○ کاهش نقش کارآفرینی،

○ کاهش اثربخشی در حجم سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و معدن،

○ کاهش اثربخشی در افزایش ارزش افزوده و ارزش تولید ناخالص داخلی،

○ از دست دادن نهاد لازم برای دسترسی به منابع خارجی.

○ از جمله پیامدهای دیگر توقف فعالیت بانک موارد زیر می‌باشد:

○ بلا تکلیفی استفاده‌کنندگان از تسهیلات مالی بانک،

○ توقف نقش بانک در بازار سرمایه، بلا تکلیفی شرکت‌های تحت پوشش،

○ فروپاشی مجموعه کارشناسی بانک.

در فصل چهاردهم گزارش تفصیلی، گزینه‌های پیش روی بانک صنعت و معدن به تفصیل مورد بررسی قرار گرفته است. با توجه به سوابق، امکانات و توان تخصصی بانک و ضرورت حفظ موجودیت و جهت دادن به فعالیت آن به سمت یک بانک توسعه به عنوان گزینه مطلوب، پیشنهادات کامل ساماندهی بانک در میان مدت و بلندمدت ارائه شده است. گزینه‌های مورد بررسی به شرح زیر می‌باشد:

● ادامه فعالیت به صورت بانک توسعه،

● ادامه فعالیت پس از تبدیل به:

○ شرکت سرمایه‌گذاری مالکیتی،

○ ادغام در سایر بانک‌ها،

○ واگذاری سهام به بانک‌ها، مؤسسات دولتی یا بخش غیردولتی،

○ بانک سرمایه‌گذاری براساس مجوز قانونی برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.

به منظور ادامه فعالیت بانک به صورت یک بانک توسعه اقدامات زیر بایستی صورت گیرد:

● اصلاحات درون سازمانی (عملیاتی)،

● اصلاح ساختار مالی و اخذ مجوزهای لازم،

● تقویت و تجهیز منابع مالی.

تحلیل اثرات مطلوب و نامطلوب گزینه‌ها و اقداماتی که در هر مورد می‌بایستی صورت گیرد در جداول شماره ۷ الی ۱۵ خلاصه شده است. ارزیابی‌ها نشان می‌دهد که حفظ بانک صنعت و معدن و جهت دادن فعالیت آن به سمت یک بانک توسعه، مطلوب‌ترین گزینه ممکن می‌باشد.

تحلیل گزینه‌ها - بانک توسعه

جدول شماره ۷

گزینه‌ها	اهداف	اثرات مطلوب	اثرات نامطلوب
بانک توسعه	هدف اصلی: گسترش ظرفیت صنعتی و معدنی با تأکید بر تقویت بخش خصوصی در راستای اهداف توسعه ملی با استفاده از تسهیلات مناسب اهداف فرعی: - تقویت مکانیزم بازار. - هدایت نقدینگی مردم به سوی فعالیتهای صنعتی و معدنی. - راه‌نمائی و ارائه خدمات مشاوره‌ای.	۱- اصلاح ساختار بخش صنعت از طریق تشویق طرح‌های تولیدکننده کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای. ۲- افزایش ظرفیت تولیدات صنعتی. ۳- تقویت نظام صنعتی از طریق ایجاد نهادهای لازم و تقویت بخش خصوصی. ۴- تخصیص بهینه سرمایه و منابع. ۵- تشویق سرمایه‌گذاری در مناطق محروم کشور و ایجاد توازن منطقه‌ای توسعه. ۶- تکمیل حلقه‌های مفقوده در بخش صنعت. ۷- کمک به ایجاد، توسعه و تعمیق بازار مالی کشور. ۸- تجهیز منابع خارجی. ۹- شناسائی فن آوری‌های جدید و انتقال آن. ۱۰- کمک به امر تحقیق و توسعه. ۱۱- کمک به ارتقاء نظام مدیریتی. ۱۲- کمک به کاهش تصدی دولتی. ۱۳- نظارت بر اجرای صحیح طرح‌های استفاده‌کننده از منابع تسهیلاتی. ۱۴- کمک به کاربرد فن آوری اطلاعاتی. ۱۵- کمک به افزایش سطح ارزش افزوده. ۱۶- کمک به افزایش سطح اشتغال. ۱۷- کمک به افزایش بهره‌وری و کارآئی. ۱۸- کمک به تحقق عدالت اجتماعی و توزیع مطلوب‌تر درآمد. ۱۹- وجود بازوی اجرایی دولت در تحقق اهداف توسعه‌ای. ۲۰- افزایش ظرفیت مالیاتی و نهایتاً افزایش درآمد مالیاتی دولت.	۱- ضرورت استفاده از یارانه‌های دولتی به دلیل ضعف مکانیسم‌های نظام اقتصادی بازار. ۲- برگشت و جبران منابع از طریق دریافت مالیات از واحدهای صنعتی.